

FRA ANDRIJA TOPIĆ

(1919.-1945.)¹

Jedan od najmlađih članova Hercegovačke franjevačke provincije kojega su ubile partizanske vlasti prije samoga kraja Drugoga svjetskog rata bio je boležljivi mladomisnik fra Andrija Topić. On je ubijen u župnoj kući u Kočerinu skupa sa svojim ujakom fra Valentinom Zovkom, kočerinskim župnikom. Važno je odmah napomenuti da je njihovo ubojstvo odlično dokumentirano, te da su sami partizani ostavili iza sebe pisana svjedočanstva da su upravo oni bili ubojice, da su naknadno pokušali njihovu smrt bezuspješno podmetnuti ustašama (škriparima), te da su mogli na svakome koraku osjetiti ogromno nepovjerenje hercegovačkoga naroda i zgroženost zbog ubojstva fratara.

Djetinjstvo i školovanje

Bože Topić rođen je 8. prosinca 1919. u Lisama, župa Široki Brijeg. Roditelji su mu bili Andrija Topić i Šima rođ. Zovko.² Šimin brat, Božin ujak, fra Valentin Zovko, član Hercegovačke franjevačke provincije, bio je još prije njegova rođenja zaređen za svećenika (1913.). Držim da ne treba dvojiti da je upravo ta činjenica kasnije utjecala na Božu da se i on odluči za franjevaštvo i svećenički poziv.

Pučku školu, od 1. do 4. razreda, Bože je završio na Širokom Brijegu. Potom je upisao klasičnu gimnaziju kod franjevaca također na Širokom Brijegu, koja je onda trajala osam godina. O tome razdoblju njegova života imamo dosta podataka jer su sačuvana godišnja izvješća franjevačke gimnazije. U prvi razred Bože se upisao u

---

1 Tekst je izvorno objavljen u *Stopama pobijenih*, br. 10 (2013.), str. 47-52. Ovdje dopunjen i prerađen.

2 Arhiv Provincije: Osobnik I.C, f. 188; Robert JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Mostar, 2009., str. 159; Andrija NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici*, Mostar, 1992., str. 207.

jesen 1931. godine. U školskoj godini 1931./32. pohađao je I.b razred, u kojem je bilo 37 učenika, a razrednik im je bio fra Ljudevit Vego (kasnije napustio svećeništvo, te ostao upamćen kao vrstan povjesničar, pod krsnim imenom Marko Vego). Bože je bio među boljim učenicima, pa je prvi razred završio vrlo dobrim uspjehom, a odlikaša i vrlo dobrih nije bilo previše.³ U drugom razredu nisu više bila dva odjeljenja, nego su razred pohađala čak 64 učenika. Razrednik im je bio dr. fra Svetozar Petric, a na kraju je razred položilo 47 učenika, 15 ih je upućeno na popravni ispit, a dvojica su morala ponovno pohađati isti razred. Bože više nije bio vrlo dobar, nego vjerojatno dobar. Među četvoricom odlikaša u njegovu razredu bio je i Ćiril Kos, kasniji đakovački biskup.⁴ U trećem razredu bilo ih je 49. Na kraju godine prošla su 33-ojica, 14 ih je upućeno na popravni ispit, a dvojica su morala ponavljati razred. Razrednik im je bio dr. fra Didak Burić. Među odlikašima je, osim Ćirila Kosa, bio i Marijan Vasilj, kasnije fra Stanko. Bože je opet prošao vjerojatno dobrim uspjehom.⁵ I u četvrtom je razredu Bože prošao dobrim uspjehom. Odlikaša je bilo pet, među njima opet dvojica gore spomenutih. Razred su položila 33 učenika, 11 ih je palo na popravni ispit, a jedan na godinu; ukupno ih je dakle bilo u razredu 45. Razrednik im je opet bio dr. fra Didak Burić.⁶ Peti razred, školske godine 1935./36., ista priča: Bože je opet dobar, 27 učenika je prošlo, 11 poslano na popravni ispit, trojica izgubila godinu, a trojica se odselila: ukupno 44 učenika. Razrednik im je bio dr. fra Marijan Zubac.⁷ U šestom razredu razrednik je bio isti, dr. fra Marijan Zubac. Bože je opet dobar. Razred je prošlo 25 učenika, 10 ih je upućeno na popravni ispit, a nitko nije izgubio godinu. Bilo ih je, dakle, ukupno 35.⁸ Sljedeće školske godine 1937./38., Bože Topić se ne spominje među učenicima franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu. On je tu godinu proveo na Humcu, u novicijatu, s novim imenom: sad je fra Andrija. U školskoj 1938./39. godini opet je u školskim klupama. Sada je sedmi razred. Razrednik im je dr. fra Dobroslav Šimović, u razredu su ih 32-ojica: 24-orica su završila uspješno razred, među njima odličnim fra Krešo Jukić i fra Stanko Vasilj, a osmorica su upućena na popravni ispit.⁹ Konačno u školskoj godini

3 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Četvrti Izvještaj za školsku godinu 1931./32.*, Mostar, 1932., str. 21.

4 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Peti Izvještaj za školsku godinu 1932./33.*, Mostar, 1933., str. 21-22.

5 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Šesti Izvještaj za školsku godinu 1933./34.*, Mostar, 1934., str. 22.

6 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1934.-35.*, Mostar, 1935., str. 37-38.

7 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1935./36.*, Mostar, 1936., str. 35-36.

8 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1936./37.*, Mostar, 1937., str. 40.

9 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti u Širokom Brijegu: *Izvještaj za školsku godinu 1938./39.*, Mostar, 1939., str. 42-43.

1939./40. fra Andrija završava 8. razred. Razrednik mu je dr. fra Svetozar Petric. Razred su završila 30-orica, dvojica su napustila školu, a jedan je umro. Fra Andrija je ovaj put vrlo dobar, a s njim su u razredu i odlikaši fra Nevenko Dugandžić, fra Krešimir Jukić, fra Lujo Milićević, fra Urban Pavković i fra Stanko Vasilj. Vrlo dobar je i fra Blago Brkić, kao i fra Darinko Mikulić i fra Eugen Tomić.¹⁰ Maturu su položila sva 30-orica. Maturalni ispit održan je od 17. do 24. lipnja 1940. Predsjednik ispitnog odbora bio je F. Torbarina, načelnik Odjela za prosvjetu IV. Ispostave Banske vlasti u Splitu, potpredsjednik dr. fra Rade Vukšić, ravnatelj gimnazije, a članovi dr. fra Oton Knezović (hrvatski jezik), dr. fra Fabijan Paponja (povijest), dr. fra Krešimir Pandžić (latinski jezik) i dr. fra Svetozar Petric (francuski jezik). Fra Andrija Topić maturu je položio dobrim uspjehom.¹¹

Bogoslovni studij

Bogoslovni studij fra Andrija je nastavio odmah po svršetku mature, 17. rujna 1940. Studij je započeo na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru, ali ga zbog bolesti nikada nije dovršio. Prvi tečaj upisao je u Mostaru u jesen 1940. Prvi je tečaj, i u zimskom i u ljetnom semestru, svladao veoma dobro, ocjene su mu gotovo najbolje, uglavnom *laudabilis* i *eminens* (8, 8½ i 9). Vladanje mu je uvijek bilo izvrsno (*eminens*). U sljedećem je tečaju (1941./42.) fra Andrija još bolji student, zapravo odličan. Ocjene su u najvećoj mjeri *eminens* (9, 9½ i 10). U trećem tečaju (1942./43.) malo je slabiji, kao u prvom tečaju, ali su ocjene sve redom ili *laudabilis* ili *eminens* (8, 8½ ili 9). I onda dolazi četvrti tečaj (1943./44.), koji je fra Andrija upisao, ali ispite nije polagao. Razlog tome je bolest. O tome je zapisao profesor i tajnik Bogoslovije dr. fra Rufin Šilić: "Radi bolesti nije pohadao predavanja, pa mu se semestar nije priznao." Upravo je njegova bolest i bila razlog da ga je provincijal, zacijelo početkom 1944., poslao na oporavak, i to njegovu ujaku fra Valentinu Zovki, koji je bio župnik u Kočerinu. Tu ga je zatekla i smrt. I o tome je zapisao isti fra Rufin: "Kao rekonvalescent poginuo na Kočerinu 1945."¹² Tako su fra Andrijiine odgojne ustanove, širokobriješka gimnazija i mostarska bogoslovija, početkom 1945. bile uništene, u potpunosti, i nisu se oporavile do danas, a brojni profesori, učenici i studenti brutalno pobijeni. Jedan od njih bio je i boležljivi student teologije fra Andrija Topić. Bolovao je od tada gotovo neizlječive tuberkuloze.

10 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, *Izveštaj za školsku godinu 1939./40.*, Mostar, 1940., str. 52-53.

11 Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, *Izveštaj za školsku godinu 1939./40.*, Mostar, 1940., str. 55-56.

12 Arhiv Provincije: Liber classificationum, sv. II (1937.-1944.), br. 63, str. 258.

Redovništvo i svećeništvo

Kako je već rečeno, fra Andrija je franjevački habit obukao nakon svršenog 6. razreda gimnazije, kako je u to vrijeme bilo uobičajeno. Bilo mu je tada 17 godina. Habit mu je obukao provincijal fra Mate Čturić 11. srpnja 1937., skupa s čak 15-oricom kolega. To je svakako jedna od najbrojnijih generacija novaka u čitavoj povijesti Provincije. Njihova je sudbina raznovrsna. Neki su napustili zajednicu, ukupno njih petorica. Neki su prošli isto kao i fra Andrija: brutalno su ih ubili partizani na kraju rata. To su: fra Lujo Milićević, ubijen u Sloveniji oko 11. svibnja 1945., fra Darinko Mikulić, ubijen u Maceljskoj šumi 4./5. lipnja 1945., fra Melhior Prlić, brat laik, ubijen u Zagvozdu oko 8. veljače 1945. (njegovo je tijelo kasnije identificirano i pokopano u širokobriješkoj crkvi); ubijena dakle ukupno četvorica, uključujući fra Andriju. Dvojica su umrla kao mladi klerici ili svećenici: fra Ljubo Zorić († 10. studenog 1944.) i fra Bosiljko Kordić († 3. prosinca 1947.) Ostala petorica su ostali franjevci i svećenici, te preminuli prirodnom smrću: fra Krešo Jukić († u Mostaru 1971.), fra Stanko Vasilj († na Humcu 1993.), ona dvojica vječito odličnih gimnazijalaca, fra Blago Brkić († na Širokom Brijegu 2009.), fra Teofil Leko († na Širokom Brijegu 1990.) i fra Eugen Tomić († na Humcu 2005.).¹³

Fra Andrija je vječne zavjete položio 12. srpnja 1941. Za subđakona je zaređen u Mostaru 8. kolovoza 1943., a za đakona samo tjedan dana kasnije, 15. kolovoza 1943. (na Veliku Gospu). Za svećenika ga je zaređio biskup dr. Petar Čule u Mostaru 22. kolovoza 1943. Tada je, naime, bilo uobičajeno da se klerici zaređuju za svećenike i prije svršetka bogoslovnog studija, dok se to danas redovito dopušta tek nakon kompletnog završetka studija i položenoga diplomskog ispita. Kako je sam zapisao, oslobođen je kao svećenik i redovnik služenja vojne obveze rješenjem Ministarstva oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske, iako su u Kraljevini Jugoslaviji i svećenički kandidati služili polugodišnji vojni rok.¹⁴ S njim su skupa zaređeni i sljedeći hercegovački franjevci: fra Blago Brkić, fra Krešo Jukić, fra Bosiljko Kordić, fra Darinko Mikulić, fra Lujo Milićević, fra Urban Pavković i fra Eugen Tomić.¹⁵ Gotovo u isto vrijeme zaređen je i fra Stanko Vasilj, ali on u Sarajevu, 24. kolovoza. Mladu misu fra Andrija je proslavio u rodnoj župi Široki Brijeg 29. kolovoza 1943., kada i ostali u svojim župama. O njihovu ređenju i Mladim misama zapisano je u *Kršćanskoj obitelji*:

Tako je dne 29. kolovoza čitava Hercegovina bila u svečanom raspoloženju i veselju usprkos ratnim poteškoćama. Veseli se svećenstvo i narod da očiti

13 R. JOLIĆ, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, str. 158-159. Usp. Blago BRKIĆ, *Od Hercegovine do Konga*, Mostar - Zagreb, 2003., str. 12.

14 Osobnik, I. C, ff. 189-190.

15 Spisi Provincije: SP, sv. 140, f. 335.

Božji blagoslov prati hercegovačku franjevačku provinciju, jer dok mnogi i mnogi osjećaju veliki manjak svećenstva, nama je Bog dao samo ove godine 17 mladomisnika (skupina od osam ređenika zaređena je prije gore navedene 9. svibnja, op. R. J.), a brzo će i osamnaestoga na čemu Mu hvala.¹⁶

Iz sačuvanih spisa poznato je da je fra Andrija ozbiljno obolio već početkom 1944. Zbog toga je neko vrijeme proveo i u bolnici u Mostaru. O tome znamo na temelju jednoga dopisa od 13. svibnja 1944. u kojem se ispostavlja račun za liječenje fra Andrije Topića. U navedenom dopisu iz Državne bolnice u Mostaru navodi se da je fra Andrija Topić 67 dana (od 22. veljače do 28. travnja 1944.) bio na liječenju u toj bolnici i da je Provincija dužna za liječenje platiti 13.400 kuna. Istodobno je ista bolnica dala priznanicu da je Provincija uz tu svotu uplatila i još 10% od gornje svote, a taj je iznos išao za izgradnju Banovinske bolnice u Mostaru.¹⁷

Nakon toga je kod ujaka u Kočerinu, o čemu saznajemo iz fra Valentinova pisma provincijalu od 22. lipnja 1944. U pismu fra Valentin navodi da su on i kapelan fra Vinko Dragičević dobro, ali da fra Andrijino zdravlje nije dobro: "Fra Andrija je malo bolje, čini mi se da nikada neće biti zdrav. Bože daj drukčije!"¹⁸ Tako je fra Andrija bolovao još godinu dana, ali mu nije bilo dano umrijeti prirodnom smrću. Umro je, kao i njegov ujak, nasilnom smrću, samo koji dan po službenom okončanju rata, u župnoj kući u Kočerinu. Ubili su ga skupa s njime partizani u noći s 20. na 21. svibnja 1945., pred očima Andrijine majke, a fra Valine sestre, koja je s njima boravila u kući. Ubijen je u 26. god. života, 8. god. redovništva i 2. god. svećeništva. Pokopan je na groblju u Kočerinu.¹⁹

Zanimljivo je svakako napomenuti da je fra Andrija, makar bolestan, pomagao u pastoralnim poslovima u kočerinjskoj župi. O tome nam svjedoče Matica krštenih i Matica umrlih (Matica vjenčanih je u međuvremenu uništena). Tako nam Matica krštenih svjedoči da je fra Andrija za vrijeme svoga boravka u Kočerinu krstio 42-oje djece, od čega 23-oje u 1944. i 19-ero u 1945. godini. Prvu djecu krstio je 19. siječnja 1944., a riječ je o blizancima Ivanu i Tadiji Grubešiću. Posljednje dijete Ljubicu Kolobarić krstio je 20. svibnja 1945. i to istoga dana kada je navečer s ujakom fra Valom ubijen u župnoj kući. Nakon toga djecu su krštavali fra Mirko Magzan, duhovni pomoćnik na Širokom Brijegu, ili don Đuro Kulaš, župnik na Ledincu, kamo su roditelji iz kočerinjske župe nosili djecu na krštenje, jer su njihovi svećenici bili ubijeni. Potom djecu krštavaju i fratri iz Gruda. Za vrijeme svoga

16 "Još devet franjevaca mladomisnika", *Kršćanska obitelj*, br. 9/1943., str. 133. Donesena je i fotografija devetorice mladomisnika.

17 Arhiv Provincije: SP, sv. 142, ff. 557-558.

18 Arhiv Provincije: SP, sv. 143, ff. 211-212. Usp. Častimir MAJIĆ, *U nebo zagledani*, Široki Brijeg - Zagreb, 2011., str. 240.

19 Imenik HFP: str. 64 br. 572; Nekrologij HFP, ad diem; A. NIKIĆ, *Hercegovački franjevački mučenici*, str. 207.

boravka na Kočerinu fra Andrija je vodio i jedan sprovod, Luce Banožić r. Brekalo, 28. srpnja 1944. u Kočerinu.²⁰

Mučenička smrt

Iz gore rečenoga jasno je da fra Valentin i fra Andrija nisu bježali pred partizanima. Savjest im je bila mirna. Brojni drugi su pobjegli, među njima i kapelan fra Vinko Dragičević. Partizanima, međutim, ionako nije bilo važno je li tko bio kriv ili nedužan: bilo je dovoljno da su njih dvojica bili svećenici i nosili franjevački habit pa da - iako potpuno nevini - plate glavom. O njihovoj smrti ima dovoljno svjedočanstava, i to iz prve ruke. O stanju 1944. na Kočerinu i o fra Andriji zabilježio je fra Vinko Dragičević, od proljeća 1944. kapelan u toj župi: "Nazočnost fra Andrije Topića, fra Valentinova sestrića, koji je bio obolio na plućima i vidno se oporavljao kod svoga ujaka, posebno je u kući širila veselje i raspoloživost. Veseljak po naravi, ugodan u društvu, iako bolestan, pružao je izgled vesela zabavljača." Partizani su došli u Kočerin 19. studenog 1944. i otada se živjelo pod stalnom strepnjom. Borbe su se vodile u blizini, njemačka i hrvatska vojska branila je Široki Brijeg, sve do veljače 1945. Budući da se saznalo kako fra Vinku rade o glavi, on je pobjegao s Kočerina. Na temelju Šimina kasnijeg svjedočenja fra Vinko je saznao kako je jedna jedinica partizana došla na Kočerin 20. svibnja 1945. Smjestili su se u tamošnju školu. Među njima je bio i prisilno unovačeni Ante Sesar - kasnije fra Alojzije. Najprije su opljačkali u kući što su htjeli, a poslije se uskoro opet vratili. Bilo je to poslije ponoći 21. svibnja. Bila su dvojica. Fra Valu su iz fra Andrijine sobe, u kojoj je sjedio s bratićem, povelu u njegovu sobu i ustrijelili na hodniku, na ulasku u njegovu sobu. Drugi je partizan sa šest metaka ubio fra Andriju, koji je bolestan ležao u krevetu.²¹

Osim fra Valine sestre Šime, fra Andrijine majke, s fratrima na Kočerinu boravio je i tada 12-godišnji Stanko Zovko, fra Valin bratić. On je fratrima bio mali "dijak", čuvao je krave i radio ostalo što je bilo potrebno. U kasnim večernjim satima 20. svibnja 1945., oko 11 sati, partizani su ušli u kuću. Bila su trojica. Stanko se pravio da spava, ali je čuo sve što se zbiva u kući. Čuo je kako se fra Vale, fra Andrija i tetka ispovijedaju. Prošlo je bilo pola noći. Čuo je kako jedan partizan viče fra Vali: "Marš napolje!" Nakon toga čuli su se pucnji. Fra Andrija je ležao bolestan u krevetu. Majka ga je htjela zaštititi pa je gurala pištolj i preklinjala da ga ne ubiju.

---

20 Župni ured Kočerin: Matica krštenih, sv. V, str. 12-32; Matica umrlih, sv. I, str. 40.

21 Krešimir ŠEGO, "Partizani su me proglasili 'najcrnjim' na Kočerinu" [razgovor s fra Vinkom Dragičevićem], *Stopama pobijenih*, br. 3 (2009.), str. 33-36. Fra Blago Brkić pogrešno piše kako je fra Andrija Topić bio "zaklan" skupa sa svojim ujakom fra Valentinom Zovkom na Kočerinu (B. BRKIĆ, *Od Hercegovine do Konga*, str. 12). Ili to navodi u nekom prenesenom smislu.

Međutim, oni su nekoliko metaka ispalili u nj u krevetu. Fra Valu su pokosili rafalom iz automata na hodniku. Stanka su povelili sa sobom, ali ga nisu ubili. Htjeli su prikazati kako su fratre ubili križari, šumnjaci, ali to narod nije povjerovao. Vikali su: "Vidite što su križari napravili, banda jedna." Štoviše, istoga su dana kad se svanulo, sami partizani organizirali pokop fratara na mjesnom groblju, u fratarsku grobnicu, kako bi izgledalo da ih je ubio netko drugi i da oni i sami žale njihovu smrt.²² Iako su bili ustrašeni, župljani su u velikom broju došli na sprovod svojim svećenicima. Kada je, nakon velikog sprovoda, partizanski oficir počeo držati govor, mještani su ga prekinuli povcima: "Vi ste ih ubili."²³ Tako je bilo odmah jasno da svi znaju istinu i da ne postoji nikakva mogućnost da bi se ona sakrila.

O njihovoj smrti sačuvani su, međutim, i izvori partizanske strane koji u potpunosti potvrđuju gore navedena svjedočanstva svjedoka prve ruke. U dopisu Opštinskog povjereništva K. P. J. za Kočerin, koji je potpisao Danilo Pecelj, predsjednik Povjereništva i istodobno šef OZN-e za Kočerin, sa sastanka Povjereništva održanog 21. svibnja 1945., a poslanog Sreskom komitetu u Mostar, navodi se doslovice sljedeće:

Povodom svega ovoga (tj. slabe koristi od domaće milicije i aktivnosti ustaških križara, op. R. J.), na ovaj teren došao je drugi bataljon narodne odbrane, čijemu je štabu ovo povjereništvo kao i sekretar ove opštine iznio stav fratera u samom Kočerinu kao i njihov reakcionerski stav, na osnovi čega je navedeni bataljon likvidirao ove reakcionere pod kamuflažom neprijatelja /ustaško-četničkih bandi/. Prema našem uvidjan[j]u kod naroda vlada veliko ožalošćenje, mada je kroz narod prosvirano da su to učinile ustaško-četničke bande, a o čemu je dokumentovala i fratorska sluškin[j]a da su na njima bili ustaško-četnički grbovi. Narod povodom ubijstava ovih fratara, po svim uvidjanjima, stoji u suprotnom mišljenju [od] naše propagande. Po ovoj tački uzeti su zadatci: da se održi zbor na sahrani ovih bandita, preko kojega će se ukazati narodu na zlodjela ustaško-četničkih bandi, kao i preko daljih konferencija ukazivati na reakcionarski posao, raskrinkavati ih, te na osnovu kojih će se dokumenata govoriti o bratstvu i jedinstvu.²⁴

Taj isti Danilo Pecelj, šef OZN-e za Kočerin 1945., izvorno četnik iz Ljubinja u istočnoj Hercegovini, tek je nedavno namjesto kokarde na čelo bio stavio petokraku, pa je sada s jedne strane želio pokazati svoju lojalnost Partiji i partizanima ubijajući "narodne neprijatelje", dok je istodobno u duši ostao četnik žedan hrvatske i katoličke krvi. A zar je moglo biti veće zadovoljštine nego tako brutalno pobiti

22 Stanko Zovko, "Kako su ubijeni fratri na Kočerinu," *Stopama pobijenih*, br. 3 (2009.), str. 32; Anto BAKOVIĆ, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Zagreb, 2007., str. 666-667.

23 Arhiv Vicepostulature, Široki Brijeg: Osobni karton fra Andrije Topića; Častimir MAJČIĆ, *U nebo zagledani*, Široki Brijeg - Zagreb, 2011., str. 240.

24 "Izvjestaj" u prijepisu objavljen u *Stopama pobijenih*, br. 3 (2009.), str. 30-31.

one koji su stajali na čelu morskoga mu naroda - franjevce svećenike koji još nisu bili pobijeni!?”²⁵

Zanimljivo je svakako navesti da su sačuvane daske iz fra Andrijina kreveta na Kočerinu, okrvavljene njegovom krvlju. Nevjesta fra Franje Vlašića sjećala se kako ih je kasnije, dok je još bila djevojka, ribala i prala. Te su daske kasnije prenesene na Široki Brijeg i stavljene ispod oltara sv. Križa, a danas se čuvaju u riznici Vicepostulature na Širokom Brijegu. Osim toga je sačuvana i krvava plahta s fra Andrijina kreveta. Čuvala se u franjevačkoj knjižnici u Mostaru, a danas je i ona u riznici Vicepostulature na Širokom Brijegu.²⁶

Namjesto zaključka

Fra Andriju Topića nisu pošteđjeli iako je on bio teški bolesnik i vrlo vjerojatno ne bi dugo poživio ni da ga nisu dirali. Uistinu je neshvatljivo da čovjek može biti tolika zvijer, ali s druge strane, ovdje nije riječ ni o kakvom izuzetku. Zar nisu isti ti samo tri mjeseca prije iz kreveta izvukli staroga i teško bolesnoga fra Marka Barbarića koji je bio već dulje vremena jedva pokretan, te ga skupa s ostalom 11-oricom brutalno ubili, polili benzinom i spalili u protuzrakoplovnom skloništu ispred širokobriješkog samostana? Iako su kasnije širene partizanske priče o tome da su fratri na njih pucali, štoviše polijevali ih vrelinim uljem sa samostanskih prozora, najprovidnije propagandne laži, ipak i kad bi bile istinite, sigurno je da na njih nisu pucali fra Marko Barbarić na Širokom Brijegu niti fra Andrija Topić u Kočerinu, jer su obojica bili teški bolesnici. Pa zbog čega su svejedno i njih dvojica tako brutalno umorena? Jedini odgovor, kao uostalom i za sve ili barem za daleko najveći broj hercegovačkih franjevaca i drugih svećenika u Hercegovini i na drugim mjestima, može se pronaći samo u slijepoj i suludoj mržnji novih vlastodržaca na sve što je bilo hrvatsko i katoličko: a upravo su svećenici i franjevci bili simboli i jednoga i drugoga.

Dr. fra Robert Jolić

---

25 Usp. Ivo Lučić, “Zločin i laž (Odnos Katoličke crkve i jugoslavenske komunističke vlasti u Hercegovini),” *Hercegovina franciscana*, br. 5 (2009.), str. 156-157.

26 Izjava fra Vinka Prlića (Arhiv Provincije: SP, br. 636/71.); Arhiv Vicepostulature, Široki Brijeg: Karton fra Andrije Topića.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.